

BAA VA UMMON CHEGARA HUDUDLARIDA XAVFSIZLIK MASALASI VA CHEGARA HUDUDLARINI BELGILASHDAKI BA'ZI MUZOKARALAR BAYONI**Xayrullayeva Zarina Ne'matullo qizi**

Anotatsiya: *Ushbu maqola Birlashgan Arab Amirliklari va Ummon o'rtasida mustamlakachilikning so'ngi yillaridan berib davom etib kelayotgan chegara muammosi haqidadir. Buraymi vohasidagi chegara belgilash bo'yicha kelishmovchiliklar biroz yumshagan bo'lsada, bundan tashqari Xayma, Fujayra kabi talash hududlar mavjud. Bu hududlarga da'vo qilishlarining sababi neftga boy hudud ekanligi haqida so'z boradi. Shuningdek, maqolada chegara chizig'i o'rnatilishi va bu boradagi qilinayotgan ishlar va qarorlar bayoni berilgan.*

Annotation: *This article is about the border problem between the United Arab Emirates and It is about the border problem between Oman that has been going on since the last years of colonialism. Although the disputes over the demarcation of the border in the Buraimi oasis have eased a little, there are also disputed areas such as Khaimah and Fujairah. It is said that the reason for their claim to these areas is that they are rich in oil. The article also describes the establishment of the border line and the actions and decisions in this regard.*

Kalit so'zlar: *Ummon, BAA, chegara, Ras al-Xayma, josuslik kamerasi, Sulton Qobus, elchixonalar, Kondominium Xalqaro huquqi, chegara devori, netga boy hudud, GCC mamlakatlari, Abu-Dabi, Xavfsizlik masalasi.*

Key words: *Oman, UAE, border, Ras al-Khaimah, spy camera, Sultan Qaboos, embassies, Condominium International law, border wall, net-rich area, GCC countries, Abu Dhabi, Security issue.*

1974-yilda Ummon, Birlashgan Arab Amirliklari va Saudiya Arabistoni Podshohligi o'rtasida Buraymi vohasi bo'yicha kelishmovchilik hal qilinganidan uch yildan so'ng, aniqrog'i 1977 yilning noyabrida, Ummon u bilan Ras amirligi o'rtasida nizo borligini e'lon qilganida Yetti a'zo amirliklardan biri bo'lgan al-Xaymada yangi mojaro yuzaga keldi⁵. Musandam yarim oroli yaqinida joylashgan Amirliklar federatsiyasida nizo Hormuz bo'g'ozida yaqinidagi 16 kilometrlik uchastkaga tegishli bo'lib, unda yirik neft konlari topilgan va Ummon Ras-al hududni talab qilish uchun piyoda qo'shinlari va harbiy kemani yuborgan. Xayma bu yerda neft ishlab chiqarishni to'xtatadi. Saudiya Arabistoni va Quvayt hududga birgalikda egalik qilish, neftdan keladigan foydani bo'lishish (Neytral hududda Saudiya Arabistoni va Quvayt o'rtasidagi kelishuvga sabab bo'ldi), hudud aholisi o'rtasida

⁵ J. Mazlum. Dimensions, directions of the border agreement between the UAE and the Sultanate of Oman. Abu Dhabi: Munaqqat press, 1999. – P. 52.

referendum o'tkazish yoki qo'shma kelishuvni o'z ichiga olgan murosaga kelishdi⁶. Ummon va Birlashgan Arab Amirliklari rahbarlari nihoyat 1996 yil may oyida umumiy chegaraning 330 kilometrlik muhim qismini belgilashga kelishib oldilar. 2008-yilning iyul oyida ikki davlat o'rtasida qolgan 272 km chegarani demarkatsiya qilish bo'yicha kelishuv imzolangan edi. So'nggi yillarda Birlashgan Arab Amirliklari kontrabanda va noqonuniy immigratsiyaning oldini olish uchun xavfsizlik to'sig'i sifatida Ummon bilan chegarada devor qurishni boshladi va Ummon bundan noroziligini bildirdi va keyin 2010-yil noyabr oyida Ummon Birlashgan Arab Amirliklarining hududiy suvlariga kirishdan kemalar chiqishini taqiqladi. Ushbu harakat uchun rasmiy izoh bermadi ham. 2011-yil boshida Ummon o'z hududida BAAGA tegishli josuslik kamerasini fosh qilgani va bu hududda Ummon Sultonligidagi hukumat va harbiy muassasalar haqida ma'lumot to'plashga intilayotganini da'vo qilgan edi, ammo ikki davlat vaqtinchalik inqirozni yengib chiqdi. Quvayt davlatining yordami bilan va 2011-yil iyul oyida Sulton Qobus favqulodda vaziyatni hal qilish uchun kuchli signal sifatida Birlashgan Arab Amirliklariga rasmiy tashrif bilan keldi⁷.

B.A.A. Muskatda elchixonasi, Ummon esa Abu-Dabida elchixonasi va Dubayda bosh konsulligiga ega. Ikkala davlat ham Yaqin Sharq mintaqasining bir qismi va yaqin madaniy aloqalarga ega. Ummon va BAA shuningdek, bir-biri bilan juda katta chegaralarga ega, shu jumladan quruqlikda faqat BAA orqali kirish mumkin bo'lgan Ummonning Ummon ko'rfazi bilan chegaradosh ikkita eksklavlari mavjud. Har ikki davlat Arab Ligasi va Islom hamkorlik tashkilotiga a'zo. 2010-yil dekabr oyida Ummon Birlashgan Arab Amirliklari tomonidan boshqariladigan, Ummon armiyasi va hukumati haqida ma'lumot to'playdigan josuslik tarmog'ini topdi. Xabarlariga ko'ra, ular Qobusning o'rniga kimning merosxo'ri bo'lishi va Ummonning Eron bilan aloqalari haqida qiziqishgan. Bahsda Quvayt vositachilik qildi.

Kondominium Xalqaro huquqqa ko'ra, kondominium - bu suvereniteti bir necha davlat tomonidan taqsimlangan mintaqadir⁸. Ummon va BAA bir paytlar Hadfni o'rab turgan yer uchastkasi bo'yicha shunday kelishuvga erishgan edi. Shartnoma 1960-yilda ikki davlat tomonidan imzolangan va Ajman amirligi mintaqani Ummon bilan birgalikda boshqarishini ko'zda tutgan. Biroq, kondominiumning mavjudligi qisqa umr ko'rdi, chunki ikki davlat keyinchalik kelishuvni e'tiborsiz qoldirdi. Ummon-BAA chegara to'sig'i Ummon-BAA chegarasida transchegaraviy harakat chegara uzunligi bo'ylab chegara to'sig'i o'rnatilgandan so'ng cheklangan. To'siqda tikanli simli panjara mavjud. BAA hukumati

---

⁶ Quvayt Al-Qabas yettinchi kuni BAA va Ummon o'rtasidagi yarashuv tafsilotlarini oshkor qildi. Bu 2011- yil, 5-martda chop etildi.

⁷ Ko'rfaz arab davlatlari oldida turgan xavfsizlik muammolari ular o'rtasidagi munosabatlar bilan bog'liq bo'lib, ular neft konlarini nazorat qilish ambitsiyalari va tarixiy raqobatlaridan kelib chiqadi. Al-Quds Al-Arabi 2013 yil 5 aprelda nashr etilgan.

⁸ Protektoratlarning har xil turlari mavjud. To'liq protektoratda himoyachi davlat tashqi munosabatlarda himoya qilinadigan davlat nomidan ish yuritishi mumkin. Cheklangan protektoratda himoyalangan davlat protektor davlatning roziligi bilan tashqi munosabatlarga oid qarorlarni o'zi qabul qilishi mumkin.

chegara to'sig'i qurilishini moliyalashtirdi. Birlashgan Arab Amirliklari chegara to'sig'i o'sib borayotgan noqonuniy transchegaraviy faoliyatni, jumladan kontrabanda, terroristik unsurlar va chegaraga noqonuniy muhojirlarning kirib kelishini cheklashga qaratilganligini ta'kidladi. To'siq qurilishi butun dunyo bo'ylab keskin tanqidlarga uchradi. To'siq qurilishiga qarshi bo'lganlarning ta'kidlashicha, bu to'siq asrlar davomida chegara bo'ylab yashab kelgan jamoalar o'rtasidagi tarixiy aloqalarni uzishga xizmat qilgan. Ummonning Buraymi va BAA'dagi Al-Ayn shaharlari ijtimoiy va madaniy aloqalarni baham ko'rgan chegaradosh shaharlarni misol sifatida ko'rsatildi. Chegara to'sig'i bu ikki chegara shaharlari orasidagi aloqalarni uzib qo'ydi⁹. 2002-yilda BAA mamlakatga noqonuniy muhojirlar, noqonuniy giyohvand moddalar va terrorchilar oqimini jilovlash maqsadida BAA-Ummon chegarasida (Madha-Nahva anklavlarini hisobga olmaganda) devor o'rnatayotganini e'lon qildi¹⁰. O'rnatilgan to'siq 4 metrli tikanli simli chegara to'siqdir¹¹. 2003 yilda Ummon BAA chegarasini kesib o'tish uchun to'lovni joriy qildi. 2004 yil iyul oyida Ummon va BAA birgalikda Al-Buraymi va uning atrofida uch kunlik muvofiqlashtirilgan repressiyani boshladilar va 1000 ga yaqin noqonuniy muhojirlarni hibsga oldilar.

Chegara va uning nazorati bilan bog'liq nizolar azaldan mavjud. Har bir davlat o'z suvereniteti va gegemonlik tamoyiliga binoan o'z chegarasini belgilaydi. Garrard mintaqadagi bir qancha davlatlar chegaralar bo'yicha kelishmovchiliklar uchun kurashganini ta'kidlaydi¹². Misol uchun, Birlashgan Arab Amirliklari va Ummon 2007 yilda ikki davlat o'rtasidagi umumiy chegarani belgilash to'g'risidagi bitimni imzolashga qaror qildilar (WAM 2008)¹³. Bundan tashqari, Barakat shuningdek, Fors ko'rfazi mintaqasidagi davlatlar o'rtasida Usmonlilar hukmronligidan beri ma'muriy chegaralarga rioya qilgan holda siyosiy chegaralar mavjudligini ta'kidlaydi. Ko'rfaz davlatlarida xavfsizlik muammolari ham ichki, ham tashqi tomondan paydo bo'ladi. GCC mamlakatlarida milliy va mintaqaviy xavfsizlikni targ'ib qilish uchun "yangi chegara yondashuvi" ko'paydi¹⁴. Ushbu neftga boy davlatlar uzoq muddatli inklyuziv va barqaror siyosatni yaratish uchun ichki birlashuvga olib

⁹ E. Henderson. This strange eventful history : memoirs of earlier days in the UAE and the Sultanate of Oman. – Dubai. UAE: Motivate Pub, 1993. – P. 226.

¹⁰ Borger, Julian; Editor, Diplomatic. "[Security fences or barriers to peace?](#)". The Guardian. Retrieved 2015-09-21. 24 April 2007

¹¹ G. John. Twin Cities: Urban Communities, Borders and Relationships over Time. – New York: Routledge, 2018. – P. 22.

¹² Barakat S, A. Z. July. Gulf state assistance to conflict-affected environments. UAE: SAGE, 2010. – P. 44.

¹³ WAM MUSCAT, 2007 yil 20 iyul (WAM) - Birlashgan Arab Amirliklari va Ummon Sultonligi seshanba kuni Maskatda yakuniy geografik koordinatalar ro'yxatini va ularning umumiy chegarasi bilan bog'liq chegara kelishuvining yakuniy chizig'ini belgilovchi batafsil xaritalarni imzolaydilar. 2002 yilda Abu-Dabida imzolangan Arab ko'rfazidagi Oqaydatning sharqidan Al Daaragacha cho'zilgan hududlar.

¹⁴ K.Ulrichsen. Gulf security: changing external and internal dynamics. – London: Political Science, 2009. – P. 28.

keladigan ichki va mintaqaviy siyosatni kuchaytirishga harakat qilishdi¹⁵. Biroq, Sovuq urushdan keyingi davrda chegara xavfsizligini nazorat qilish bo'yicha yondashuv tobora hamkorlikka aylandi. Transmilliy terrorizm, transchegaraviy jinoiy tarmoq va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq global muammolarning kuchayishi bilan davlatlar o'rtasida o'zaro manfaatli kuchli ichki va tashqi strategiyani ishlab chiqish bo'yicha hamkorlik kuchaydi¹⁶. Biroq, bu o'zgarish Yaqin Sharqda sodir bo'lmadi, bu erda xavfsizlik bo'yicha nutq "rejim xavfsizligi" va "milliy xavfsizlik" mavjudligi bilan ustunlik qiladi. Shunday qilib, Fors ko'rfazi xavfsizligi paradigmasi ochiq iqtisodiyot va siyosiy shaffoflikka o'tadi. Karasikning so'zlariga ko'ra, ikki tomonlama kelishuvlar bir nechta chegara mojarolarini hal qilishning asosiy yechimi bo'lgan, bu Saudiya Arabistoni, Ummon va BAA o'rtasidagi kabi GCC ichidagi eng xavfli muammo. Masalan, Saudiya Arabistoni Abu-Dabi bilan Al-Buraymi vohasi bo'yicha hal etilmagan chegara mojarosi tufayli yangi federatsiyani tan olishdan bosh tortdi. Birlashgan Arab Amirliklari tez iqtisodiy rivojlanishga yordam berish uchun o'z chegarasi xavfsizligini optimal darajada mustahkamlashni maqsad qilgan. Chegara xavfsizligiga tahdidlar Birlashgan Arab Amirliklarining Yaqin Sharq mintaqasida doimiy o'zgaruvchanlik tufayli o'z chegaralarining kelajakdagi barqarorligiga bo'lgan ishonchiga putur yetkazadi. Masalan, Suriyadagi fuqarolar urushi va arab mintaqasida gegemon bo'lishga harakat qilayotgan Iroq va Shom Islom Davlati (ISHID) shular jumlasidandir. Binobarin, chegara nazoratining hozirgi holati, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tahdidlar, ularning oldini olish va yanada rivojlantirish yo'llarini baholash zarurati tug'iladi¹⁷.

XULOSA

Bugungi kundagi arab davlatlaridagi strategik va hududiy kelishmovchiliklar hali hamon o'zining muhokamalarga va tadqiqotlarga sabab bo'layotgan holatini namoyon qilmoqda. Yuqorida aytilganidek arab davlatlarining bugungi kundagi rivojlanishi uchun Britaniyaning hissasi ham ancha bo'lgan. Zamonaviy davlat infratuzilmalarini barpo etishda inglizlar ham katta rol o'ynadi. Ras al, va Xayma avvaliga alohida amirlik bo'lgani, keyinchalik ular o'rtasida nizo kelib chiqqani neft konlari topilgan va Ummon Ras-al hududni talab qilish uchun piyoda qo'shinlari va harbiy kemani yuborgani aytilgan. Xayma bu yerda neft ishlab chiqarishni to'xtatadi. Saudiya Arabistoni va Quvayt hududga birgalikda egalik qilish, neftdan keladigan foydani bo'lishishni xohlagan va referendum orqali ikki hududni birlashtirgan. Aslida, Ummon va BAA kelishuvi yana BAA tomonidan chegara simi tortilib devor qurish va unga izoh bermagani hamda ko'rfaz hududidagi Ummon kemalarini chiqarib tashlashga urinishlar uchun konflikt kelib chiqqan. Ummon bu

¹⁵ Gulf Security: Changing Internal and External Dynamics k.coates-ulrichsen@lse.ac.uk

¹⁶ Brumberg, D. Liberalization versus Autocracy: Understanding Arab Political Reform. Carnegie, Carnegie Endowment for International Peace. – London: Public press, 2003. – P. 37.

¹⁷ J. Keichichan. Oman and The World: The Emergence of An Independent Foreign Policy. – Santa Monica: Rand Corporation, 1995. – P. 76-82.

holatdan ochiqchasiga noroziligini bildirgan. BAA Ummonga qarshi bir necha marta josuslik xizmatini ham yo'lga qo'ygan. Chunki Ummonning ichki siyosati BAA uchun qiziq bo'lgan. Bundan tashqari, ikkala davlatning ham anklav va eksklav hududlari mavjud bular: Madha va Nahvadir. Aynan bu hududlar sababli kelishmovchilikdan tashqari Buraymi hududi ham ancha nizolarga sabab bo'lib kelmoqda. Lekin bu taraflama Saudiyaning ham ro'li kattadir. GCC mamlakatlarida milliy va mintaqaviy xavfsizlikni targ'ib qilish uchun "yangi chegara yondashuvi" shiori ostida siyosat olib bordi. Ushbu neftga boy davlatlar barqaror siyosatni yaratish uchun arab davlatlarini birlashtiruvchi va siyosatini kuchaytiruvchi sistemani qo'lladi. Biroq Saudiya Arabistoni, Ummon va Birlashgan Arab Amirliklari o'rtasidagi Buraymi nizosiga hali ham yechim topgani yoq.

FOYDALANILGAN ASABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Rupert Hay. The Persian Gulf States. – Abu-Dabi: KAUST press, 1959. – 135 p. 2. Bernard Burrows. Footnotes in the Sand: The Gulf in Transition, (1953-1958). – Salisbury: Michael Russell, 1990. – 98 p.
2. James Onley. The Politics of Protection in the Gulf: The Arab Rulers and the British Resident in the Nineteenth Century. – Abu Dabi: New Arabian Studies, 2004. – 164 p.
3. J.E. Peterson, Oman in the Twentieth Century: Political Foundation of an Emerging State. – Washington: John Hopkins University, 1977. – 85 p.
4. Frauke Heard-Bey. Statehood and Nation-Building in a Traditional Society, Democratization and Civil Society Summer. – Beyrut: Mascat university, 2005. – 87 p.
5. مظالموم جمال. دال لمواء-ب قلم: عمان و سلطنة الامارات دولة بين الحدود اتفاقيه ابداع. 1999 مای و 12 ال تاریخ.
6. Al Sayegh, Fatma (2002). "The UAE and Oman: Opportunities and Challenges in the Twenty-First Century". Middle East Policy Council. XI (3). Archived from the original on 2020-12-05. Retrieved 2020-04-13.
7. Maoz Zeev. Regional Security in the Middle East: Past, Present, and Future Challenges. In Regional Security in the Middle East: Past, Present, and Future. – London: Psychology Press, 1997. – 74 p.